TÜRK CİLT SANATINDA *"YAZMA ŞEMSE"* TEKNİĞİ VE RAŞİT EFENDİ YAZMA ESER KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN *"YAZMA ŞEMSE"* CİLT ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ

Ebru ALPARSLAN[1]

ÖZ

"Şemse", Türk Cilt Sanatında kullanılan ifade ile;*"kitap ciltlerinin üzerine yapılan güneş biçimindeki süsleme motifi"* ne verilen isimdir. Asırlar öncesine uzanan Türk Cilt Sanatının tarihi gelişimi incelendiğinde; klasik Türk ciltlerinin, çeşitli üsluplarda şemse teknikleri ve şemse motifleri ile bezendiği ve bu bezemelerin Türk Cilt Sanatının karakteristik özelliğini temsil ettiği görülmektedir. Yazma eser ciltleri üzerinde görülen şemse süsleme teknikleri; eserlerin ait oldukları dönemler, şemse uygulama teknikleri ve şemselerde kullanılan motifler gibi niteliksel özellikler bakımından farklılıklar göstermekte ve farklı isimlerle anılmaktadır. Bu çalışmaya konu teşkil eden ve yazma eser ciltlerinde görülen *"yazma şemse"* tekniği; *"deri cilt kapaklarının üzerine sıvama varak altın ya da ezme altın yaldız sürülmesi"* suretiyle yapılan ve Türk Cilt Sanatında uygulanan bir şemse süsleme tekniğidir. Bu çalışma, Kayseri İlinde faaliyet gösteren T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesinde yürütülmüştür. Çalışma kapsamında söz konusu yazma eser kütüphanesinde bulunan, asırlar öncesine uzanan geçmişi ile Türk Cilt Sanatı ve Türk Süsleme Sanatı açısından milli miras niteliği taşıyan yazma eser ciltleri üzerinde çalışılmıştır. Özellikle *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanarak süslenmiş olan yazma eser ciltleri; yapımında ve süslemede kullanılan materyal, süslemede kullanılan motif ve kompozisyon özellikleri gibi niteliksel özellikleri bakımından incelenmiş ve toplam 10 adet yazma eser cildi fotoğrafları ile belgelenerek tanıtılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, çalışma kapsamına alınan yazma eserlerin; kapsam, ait oldukları dönemler ve eser künyeleri gibi niteliksel özelliklerine ilişkin bilgiler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu arşiv envanterlerinde bulunan veriler doğrultusunda düzenlenmiş ve açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Cilt Sanatı, *"Şemse", "Yazma Şemse",* Deri Cilt, Yazma Eser.

[1]Doç.Dr.,Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, ebrualparslan06(at)gmail.com.

"WRITING SUN" TECHNIQUE AND TURKISH BOOKBINDING ART AND RAŞİT EFENDİ IS MANUSCRIPT IN WORK LIBRARY INVESTIGATION OF *"WRITING SUN"* BOOKBINDING SAMPLES

ABSTRACT

"Sun" is the name given to the expression used in the Turkish Bookbinding Art and the "decoration motif in the form of the sun on the bookbinding". When the historical development of the Turkish Bookbinding Art, which dates back to centuries, is examined; it is seen that classical Turkish bookbindings ere dominated by sun techniques and sun motifs in various styles and these ornaments represent the characteristic feature of Turkish Bookbinding Art. Techniques of sun decoration seen on the manuscript works; in terms of qualitative characteristics such as the periods in which the works belong, the techniques of sun application and the motifs used in the suns, and ere referred to by different names. The "writing sun" technique, which is the subject of this study and is seen in the manuscript works; is a topical ornamentation technique applied to Turkish Bookbinding Art by "plastering gold on leather bookbinding covers or casting gilt gold gilt".This study was carried out in Republic of Turkey The Ministry of Culture and Tourism has been carried out in Raşit Efendi Manuscript Work Library. Within the scope of the study, the works in this manuscript work library have been studied on the historical background dating back to centuries and on the manuscript work bookbindings of the national heritage of Turkish Bookbinding Art and Turkish Ornamentation Art. Especially manuscript bookbinding of works adorned with the technique of "Writing Sun"; the materials used in making and decorating, the motif and composition characteristics used in the decoration, and the total of 10 manuscript works were documented with photographs. In addition, manuscript works included in the scope of the study; information about the qualifications such as the scope, the periods they belong to and the texts of the works, Republic of Turkey The Ministry of Culture and Tourism organized in accordance with the data available in Turkey Authoring Works Agency archives inventory and explained.

Keywords: Turkish Bookbinding Art, *"Sun", "Writing Sun"*, Leather Bookbinding, Manuscript Work.

1. Giriş

Arapça'da güneş anlamıda gelen *"Şems"* kelimesinden türemiş olan *"Şemse",* Türk Cilt Sanatında kullanılan ifade ile; *"kitap ciltlerinin üzerine yapılan güneş biçimindeki süsleme motifi"*ne verilen isimdir. *"Şemse",* Geleneksel Türk Sanatlarında ve Kitap Sanatlarında oldukça yaygın bir şekilde kullanılan, yuvarlak ve beyzi (oval) bir motif çeşididir (Akar vd. 1978, Özen 1985, Önder 1995). Klasik Türk ciltlerinin önemli bir bölümünü şemse süslemeler oluşturmakla beraber, şemseler; ciltlerde genel olarak alt ve üst kapağın ve miklebin ortasında, yuvarlak ve beyzi (oval) (Şekil 1) olarak tasarlanmaktadır (Çığ 1971, Özkeçeci vd. 2014).

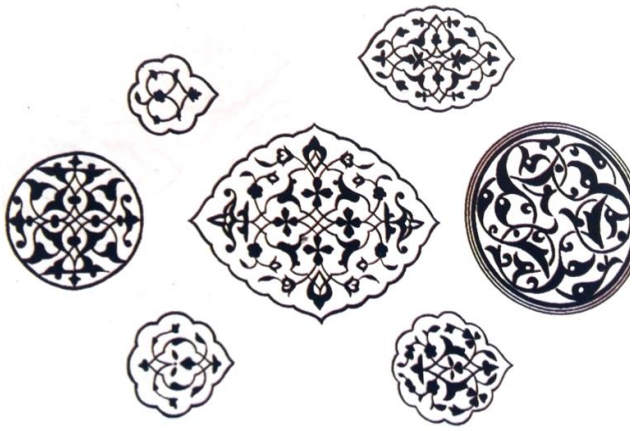

Şekil 1. Çeşitli şemse formları (Mesara vd., 2010: 196)

Türk Cilt Sanatının tarihsel gelişimi incelendiğinde; cilt kapaklarında görülen şemse süslemelerin, Selçuklu Dönemi ciltlerinde yuvarlak formda, 15.yüzyıl Fatih Dönemi ciltlerinde mekik şeklinde, 16. yüzyıl Osmanlı Dönemi ciltlerinde genellikle yuvarlak formda ve 17. yüzyıldan itibaren de beyzi (oval) formda yapıldıkları görülmektedir (Özcan 1990, Özkeçeci vd. 2014). Cilt kapakları üzerinde görülen şemse süslemeler, yazma eser ciltlerinin üstüne; sıcak- soğuk baskı, kabartma, boyama ve tarama ve gibi farklı tekniklerle yapılmakta ve uygulama üslubuna göre farklı isimlerle anılmaktadır (Binark 1975, Özcan 1990).

Yazma eser ciltlerinde görülen şemseler; *"Gömme Şemse", "Üstten Ayırma Şemse", "Alttan Ayırma Şemse", "Mülemma Şemse", "Müşebbek (Katı'a) Şemse", "Yazma Şemse", "Soğuk Şemse", "Yek-Şah Şemse"* gibi isimlerle anılmaktadır (Özen 1987, Bektaşoğlu 2009). Bu çalışmaya araştırmaya konu teşkil eden ve araştırma kapsamında incelenen deri ciltler üzerinde tespit edilen *"Yazma Şemse"* tekniği; *"deri cilt kapaklarının üzerine sıvama varak altın ya da ezme altın yaldız sürülmesi"* suretiyle yapılan ve Türk Cilt Sanatında uygulanan bir şemse süsleme tekniğidir (Fotoğraf 1) (Binark 1978, Özen 1985). Yazma şemselerde motifler kalıpla basılmayıp, fırça ile sürüldükleri için; günümüze ulaşan eserlerin pek çoğu sürtünmeden kaynaklı ve kullanım şartlarına bağlı olarak yıpranmıştır (Binark 1978, Özcan 1990).

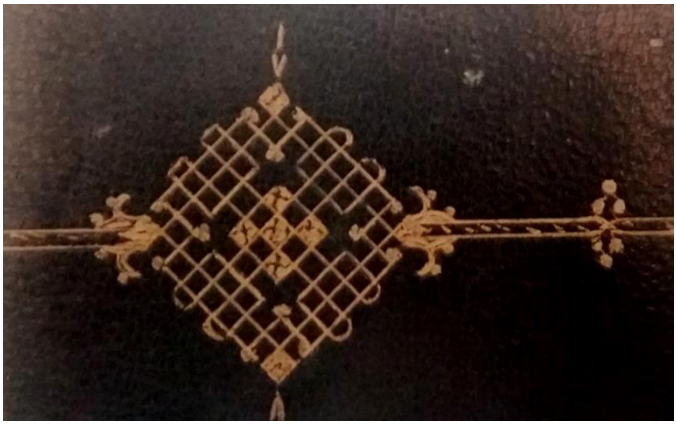

Fotoğraf 1. *"Yazma Şemse"* örneği (Alparslan, 2001: 33)

"Yazma Şemse" tekniği uygulanarak süslenmiş olan cilt kapakları incelendiğinde; cilt kapaklarının alt kapak, üst kapak ve miklep kısmında, geometrik motiflerden *"düğümlü geçme/geçmeli düğüm"* (Şekil 2) kompozisyonlarının uygulanmış olduğu görülmektedir. *"Düğümlü geçmeler"* Anadolu Selçuklularında ve Osmanlı Dönemi bezemelerinde, cilt ve tezhip sanatı haricinde; maden, taş, mimari, ahşap ve çini gibi diğer sanat dallarında da sıkça kullanılan bir motif çeşididir (Akar vd. 1978, Özkeçeci vd. 2014, Özkeçeci vd. 2017).

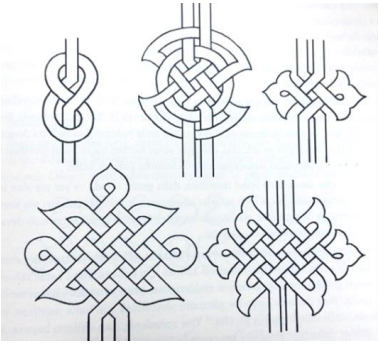

Şekil 2. Bazı *"düğümlü geçme"* kompozisyonları (Özkeçeci vd., 2014: 111)

Yazma eser ciltlerinin; alt, üst kapak ve miklep kısmının ortasında süsleme amacıyla kullanılan *"düğümlü geçme"* motifleri, geometrik motifler kapsamında değerlendirildikleri için, *"düğümlü geçme"* motifinin uygulanmasıyla oluşturulmuş olan şemseler, *"geometrik şemse"* (Şekil 3) şeklinde de adlandırılmaktadır (Özcan, 1990: 11). Çalışma kapsamında yapılan incelemelerde; *"düğümlü geçme"* motifi ile beraber *"nokta ve tığ"* motiflerinin de (yardımcı motifler) uygulanması ile motif kompozisyonu oluşturulduğu tespit edilmiştir.

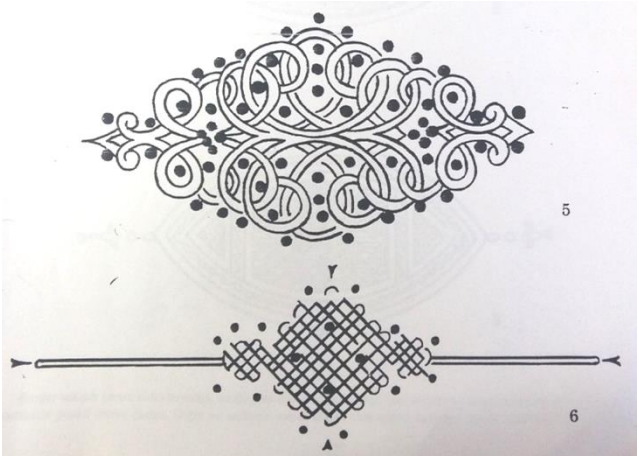

Şekil 3. *"Geometrik Şemse"* kompozisyonları (Özcan, 1990: 11)

2. Araştırma Bulguları

2.1. Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesine İlişkin Bilgiler

Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Konya Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak Kayseri İlinde faaliyet göstermektedir. Asırlar öncesine uzanan tarihi geçmişi ve sahip olduğu tarihsel, kültürel, sanatsal ve ilmi değerleri ile Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, ülkemizde önemli bir Yazma Eser Kütüphanesi konumundadır. Kütüphane koleksiyonunda; Arapça, Farsça, Türkçe dillerinde olmak üzere 8520 adet el yazması ve basılı eser bulunmaktadır. Söz konusu kütüphanede bulunan yazma ve basılı eserler; Kur'an-ı Kerim, İslam Dini, Dini İlimler, Hadis, Tefsir, Tasavvuf, Tarih, Coğrafya ve Matematik gibi çeşitli alanları kapsamaktadır (Anonim 2107).

Çalışma kapsamında söz konusu kütüphanede yapılan incelemelerde; Geleneksel Türk Sanatları/Kitap Sanatları içerisinde yer alan; cilt, ebru, hat, tezhip ve minyatür gibi sanat dallarını temsil eden kıymetli ve nadir eserlerin bulunduğu ve korunduğu belirlenmiştir. Bu eserler; asırlar öncesine uzanan köklü geçmişi ile Geleneksel Türk Sanatlarının/Kitap Sanatlarının ulaşmış olduğu seviyeyi göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

2.2. Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesinde Bulunan "Yazma Şemse" Cilt Örnekleri

Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesinde yürütülen bu çalışmada, Yazma Eser Ciltleri üzerinde çalışılmış, özellikle *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanarak süslenmiş olan yazma eser ciltleri incelenmiştir. Yazma eser ciltleri; yapımında ve süslemede kullanılan materyal, süslemede kullanılan motif ve kompozisyon özellikleri gibi niteliksel özellikleri bakımından incelenmiş ve toplam 10 adet yazma eser cildi fotoğrafları ile belgelenerek tanıtılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, çalışma kapsamına alınan yazma eserlerin; kapsam, ait oldukları dönemler ve eser künyeleri gibi niteliksel özelliklerine ilişkin bilgiler, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu arşiv envanterlerinde bulunan veriler doğrultusunda düzenlenmiş ve açıklanmıştır.

Fotoğraf 2'de görülen yazma eser, 18. yüzyıla tarihlendirilmekte ve *"Sandûkatü'l-Ma'ârif"* şeklinde isimlendirilmektedir. Farsça dilinde yazılmış olan eser İslâm Dini-Tasavvuf ve Tarikatlar konularını içermektedir. Yazma eseri kaplayan deri cildin yapımında kırmızı renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanmıştır. Cildin üst ve alt kapağında yaldız

ile renklendirilmiş *"düğümlü geçme"* motifi (geometrik motif) bulunmaktadır. Cildin miklep kısmında ise yaldız ile renklendirilmiş *"çarkıfelek"* motifi (sembolik motif) görülmektedir. Cilt kapağı incelendiğinde; cildin bordür ile çevrelendiği, bordür içerisinde *"zencirek"* motifi (geometrik motif) uygulandığı ve yaldız ile renklendirildiği dikkati çekmektedir. Ayrıca bordürün her iki tarafı cetvel çekilmek suretiyle yaldız ile süslenmiştir. Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası *"Râşid Efendi 577"* dir.

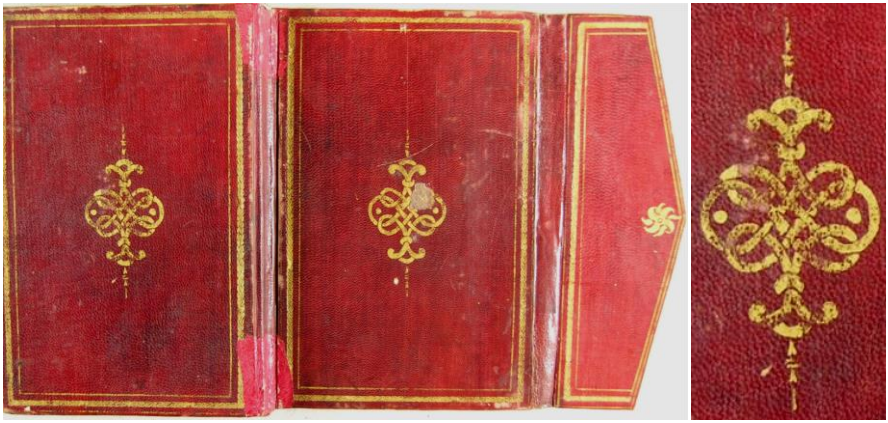

Fotoğraf 2. *"Sandûkatü'l-Ma'ârif"* isimli yazma esere ait cilt

Fotoğraf 3'te görülen yazma eser, "*Bûstân"* şeklinde isimlendirilmekte ve 16. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Fars Dili ve Edebiyatı konusunu içeren eserin dili Farsçadır. Cildin yapımında bordo renkli meşin deri kullanılmış ve cilt üzerinde *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanmıştır. Yazma eser cildinin üst ve alt kapağında yaldız ile renklendirilmiş *"düğümlü geçme"* motifi (geometrik motif) uygulanmıştır. Cilt kapağı bordür ile çevrelenmiş, bordür içerisinde *"zencirek"* motifi (geometrik motif) uygulanmış ve yaldız ile renklendirilmiştir. Bordürün her iki tarafı cetvel çekilerek yaldız ile süslenmiştir. Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası *"Râşid Efendi 554"* tür.

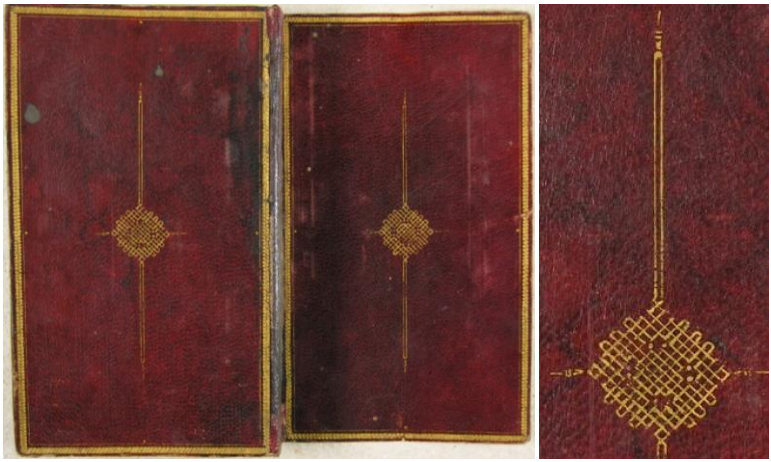

Fotoğraf 3. *"Bûstân"* isimli yazma esere ait cilt

Araştırma kapsamında incelenen bir diğer eser, Fotoğraf 4'te yer almaktadır. Söz konusu eser, *"Ahsenü'l-Hadîs fî Şerhi Erbâ'în Hadîsen"* şeklinde isimlendirilmekte, 17. yüzyıla tarihlendirilmekte ve İslâm Dini-Hadis/ Hadis İlmi konularını içermektedir. Yazma eseri kaplayan cildin yapımında kızıl kahve renkli sahtiyan deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının üst kapak, alt kapak ve miklep kısmında yaldız ile renklendirilmiş *"düğümlü geçme"* motifi uygulanmıştır. Ayrıca, yaldız ile uygulanmış *"nokta ve tığ"* motiflerinin de kullanılmasıyla *"düğümlü geçme"* motifi bezenmiştir. Cilt kapağının şemseye yakın olan kısmına iki sıra cetvel çekilmiş ve yaldız ile süslenmiştir. Eser incelendiğinde; cilt kapağının bordür ile çevrelendiği, bordür içerisinde *"zencirek"* motifi uygulandığı ve yaldız ile renklendirildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra bordürün her iki tarafı cetvel çekilerek yaldız ile süslenmiştir. Cildin alt kapağına bağlı olan sertab kısmı paftalara bölünmüş ve bu paftalar içerisinde *"nokta ve tığ"* motifleri yaldız ile uygulanarak motif kompozisyonu oluşturulmuştur. Söz konusu eserin, Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası *"Râşid Efendi 152"* dir.

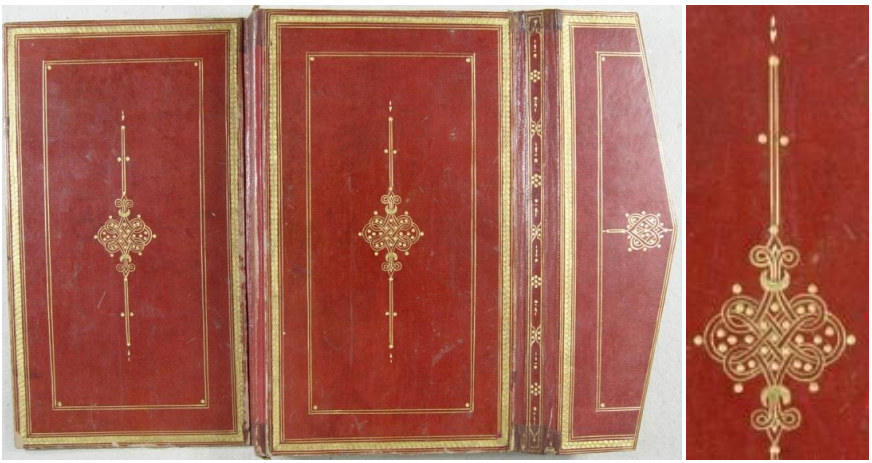

Fotoğraf 4. *"Ahsenü'l-Hadîs fî Şerhi Erbâ'în Hadîsen"* isimli yazma esere ait cilt

Fotoğraf 5'te görülen yazma eser, 17. yüzyıla tarihlendirilmekte, *"Nevâdirü'l-Emsâl"* şeklinde isimlendirilmekte ve İslâm Dini-Tasavvuf ve Tarikatlar konularını kapsamaktadır. Yazma eser cildinin yapımında koyu kahve renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının üst kapak, alt kapak ve miklep kısmında yaldız ile renklendirilmiş *"düğümlü geçme"* motifi uygulanmıştır. Cilt kapağı ince bir bordür ile çevrelenmiş, bordür içerisinde *"zencirek"* motifi uygulanmış ve yaldız ile renklendirilmiştir. Bordürün her iki tarafı cetvel çekilmek suretiyle yaldız ile süslenmiştir. Söz konusu eserin, Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası *"Râşid Efendi 588"* dir.

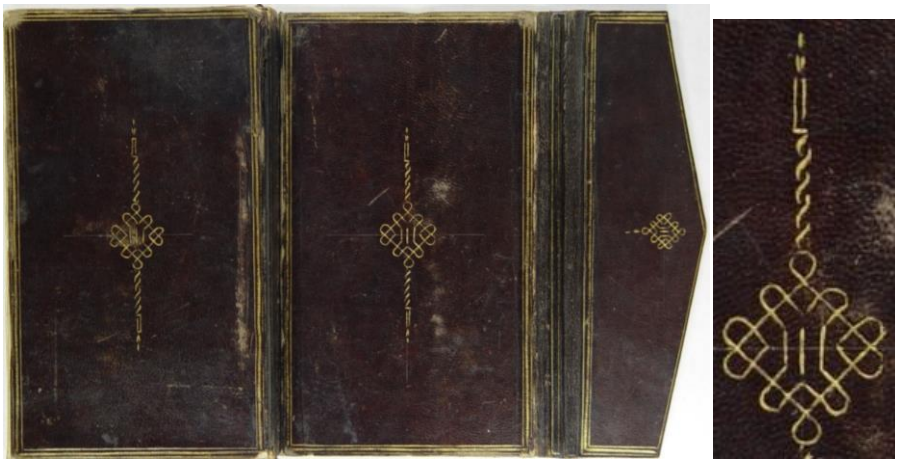

Fotoğraf 5. *"Nevâdirü'l-Emsâl"* isimli yazma esere ait cilt

Fotoğraf 6'da yer alan eser, *"Bûstân-ı Efrûz Cinân der Şerh-i Kitâb-ı Gülistân"* şeklinde isimlendirilmekte ve 17. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Fars Dili ve Edebiyatı konusunu içeren eserin dili Türkçedir. Yazma eseri kaplayan cildin yapımında kızıl kahve renkli sahtiyan deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının üst kapak, alt kapak ve miklep kısmında; mekik formunda bir şemse kalıbı içerisinde yaldız ile renklendirilmiş *"düğümlü geçme"* motifi uygulanmıştır. Şemsenin dendanlı kenarları çift sıra halinde yaldız ile renklendirilerek süslenmiştir. Cilt kapağı bordür ile çevrelenmiş, bordür içerisinde *"zencirek"* motifi uygulanmış ve yaldız ile renklendirilmiştir. Ayrıca bordürün şemseye yakın olan tarafı, cetvel çekilerek yaldız ile süslenmiştir. Cilt kapağının sertab kısmında da bordür uygulanmış ve bordürün kenarları cetvel çekilmek suretiyle süslenmiştir. Söz konusu eserin, Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası *"Râşid Efendi 566"* dır.

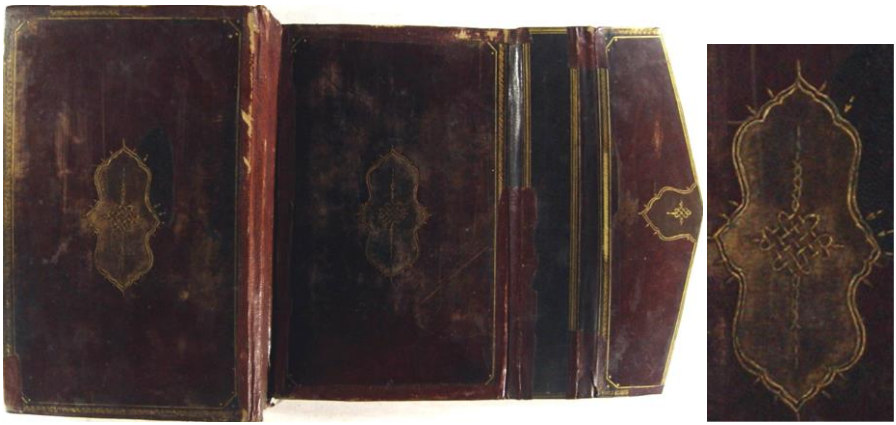

Fotoğraf 6. *"Bûstân-ı Efrûz Cinân der Şerh-i Kitâb-ı Gülistân"* isimli yazma eser cildi

Fotoğraf 7'de bulunan yazma eser *"Ahbâru'l-Ahyâr fî Esrârî'l-Ebrâr"* şeklinde isimlendirilmekte ve 16. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Yazma eserin konusu biyografi ve dili Farsçadır. Yazma eseri kaplayan cildin yapımında koyu kahve renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanmıştır. Yazma eser cildinin; üst kapak, alt kapak ve miklep kısmında yaldız ile renklendirilmiş *"düğümlü geçme"* motifi uygulandığı görülmektedir. Ayrıca, cilt kapağı ince bir bordür ile çevrelenmiş, bordür içerisinde *"zencirek"* motifi uygulanmış ve yaldız ile renklendirilmiştir. Bordürün her iki tarafı yaldız ile cetvel çekilerek süslenmiştir. Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası *"Râşid Efendi 927"* dir.

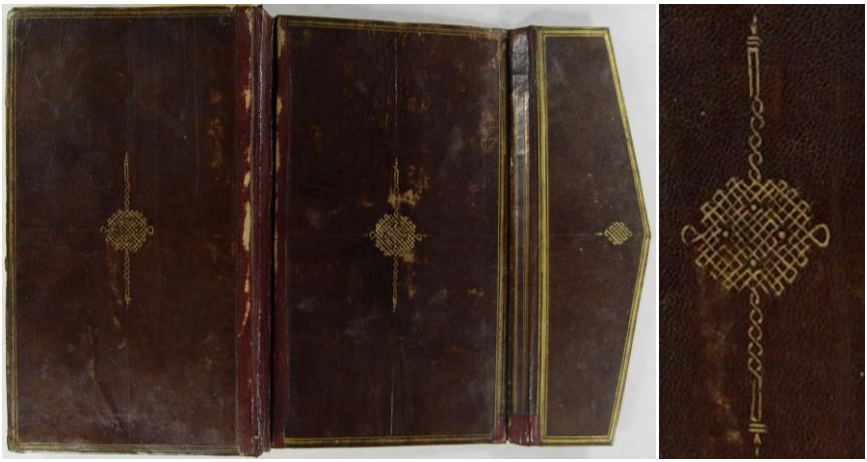

Fotoğraf 7. *"Ahbâru'l-Ahyâr fî Esrârî'l-Ebrâr"* isimli yazma esere ait cilt

Fotoğraf 8'de yer alan eser, *"Divan"* şeklinde isimlendirilmekte ve 17. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı konusunu içeren eserin dili Türkçedir. Yazma eser cildinin yapımında koyu kahve renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağı incelendiğinde, cildin üst kapak, alt kapak ve miklep kısmında; bir şemse kalıbı içerisinde yaldız ile renklendirilmiş *"düğümlü geçme"* motifinin uygulanmış olduğu görülmektedir. Cilt kapağının ince bordür ile çevrelendiği, bordür içerisinde *"zencirek"* motifi uygulandığı ve yaldız ile renklendirildiği dikkati çekmektedir. Bunun yanı sıra bordürün kenarları yaldız kullanılarak cetvel çekilmek suretiyle süslenmiştir. Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası *"Râşid Efendi 1286"* dır.

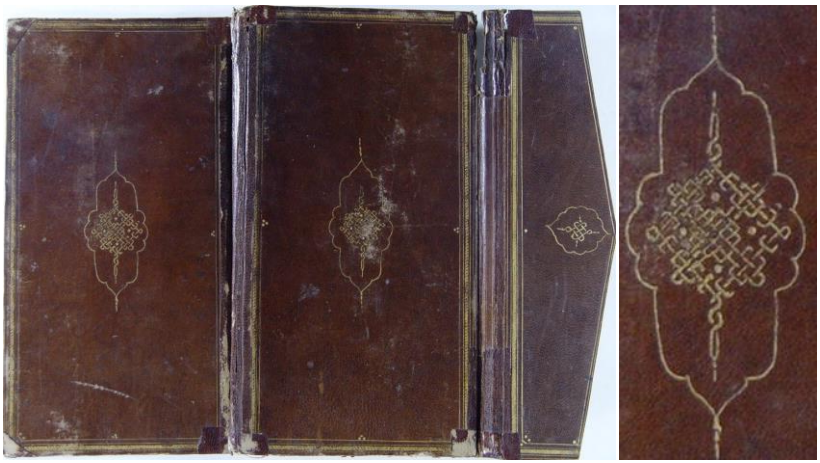

Fotoğraf 8. *"Divan"* isimli yazma esere ait cilt

Fotoğraf 9'da görülen eser, 17. yüzyıla tarihlendirilmekte ve *"Divan"* şeklinde isimlendirilmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı konusunu kapsayan eserin yazım dili Farsçadır. Yazma eseri kaplayan cildin yapımında kızıl kahve renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının üst kapak, alt kapak ve miklep kısmında yaldız ile renklendirilmiş *"düğümlü geçme"* motifi uygulanmış, yaldız ile uygulanmış *"nokta"* motifinin de kullanılmasıyla *"düğümlü geçme"* motifi süslenmiştir. Cilt kapağı kalın bir bordür ile çevrelenmiş, bordür içerisinde *"zencirek"* motifi uygulanmış ve yaldız ile renklendirilmiştir. Ayrıca, bordürün her iki tarafı cetvel çekilmek suretiyle yaldız ile renklendirilmiş ve cilt kapağının şemseye yakın olan tarafında *"nokta ve tığ"* motifleri ile süslemeler yapılmıştır. Yazma eser cildinin; alt kapağa bağlı olan sertab kısmı paftalara bölünmüş ve bu paftalar içerisinde *"nokta ve tığ"* motiflerinin uygulanmasıyla motif kompozisyonu oluşturulmuş, yaldız ile süslenmiş ve cildin sertabı süslenmiştir. Söz konusu eserin, Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası *"Râşid Efendi 1283"* tür.

Fotoğraf 9. *"Divan"* isimli yazma esere ait cilt

Fotoğraf 10'da görülen yazma eser *"el-İkdü'l-Manzûm fî Zikri Efâdılı'r-Rûm"* şeklinde isimlendirilmekte ve 17. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Yazma eserin konusu biyografi olmakla beraber yazım dili Arapçadır. Yazma eseri kaplayan cildin yapımında kızıl kahve renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanmıştır. Yazma eser cildi incelendiğinde; cildin üst kapak, alt kapak ve miklep kısmında yaldız ile renklendirilmiş *"düğümlü geçme"* motifi uygulandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, cilt kapağının ince bir bordür ile çevrelendiği, bordür içerisinde *"zencirek"* motifi uygulandığı ve yaldız ile renklendirildiği de dikkati çekmektedir. Bordürün her iki tarafı cetvel çekilmek suretiyle yaldız ile süslenmiştir. Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası *"Râşid Efendi 911"* dir.

Fotoğraf 10. *"el-İkdü'l-Manzûm fi Zikri Efâdıli'r-Rûm"* isimli yazma esere ait cilt

Araştırma kapsamında incelenen son eser Fotoğraf 11'de bulunmaktadır. Yazma eser 16. yüzyıla tarihlendirilmekte ve *"Fetâvâ"* şeklinde isimlendirilmektedir. İslâm Dini-Fıkıh konularını içeren Yazma eserin dili Türkçedir. Cildin yapımında siyah renkli sahtiyan deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanmıştır. Yazma eser cildinin üst kapak, alt kapak ve miklep kısmında yaldız ile renklendirilmiş *"düğümlü geçme"* motifi uygulanmış, *"nokta ve tığ"* motifleri de kullanılarak motif kompozisyonu oluşturulmuştur. Cilt kapağı bordür ile çevrelenmiş, bordür içerisinde *"zencirek"* motifi uygulanmış ve yaldız ile renklendirilmiştir. Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası *"Râşid Efendi 388"* dir.

Fotoğraf 11. *"Fetava"* isimli yazma esere ait cilt

3. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Konya Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak Kayseri ilinde faaliyet gösteren Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesinde yürütülmüştür. Çalışma kapsamında, söz konusu yazma eser kütüphanesinde bulunan ve Yazma Eserler Kurumu arşiv envanterlerinde bulunan verilere göre Osmanlı Döneminden günümüze ulaştığı belirlenen yazma eserlere ait deri ciltler üzerinde çalışılmıştır. Deri ciltler; şemse süsleme teknikleri açısından incelenmiş, özellikle *"Yazma Şemse"* tekniği uygulanmış deri cilt örnekleri çalışma kapsamına alınmıştır. Yazma eser ciltleri; yapımında ve süslemede kullanılan materyal, süslemede kullanılan motif ve kompozisyon özellikleri gibi niteliksel özellikleri açısından incelenmiş ve toplam 10 adet yazma eser cildi, fotoğrafları ile belgelenerek tanıtılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, incelenen yazma eserlerin; içerik, ait oldukları dönemler, eser künyeleri ve yazım dili gibi niteliksel özelliklerine ilişkin bilgiler, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu arşiv envanterlerinde bulunan veriler esas alınarak düzenlenmiş ve açıklanmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen yazma eserlerden, 3 adeti 16. yüzyıla, 7 adeti 17. yüzyıla ve 1 adeti de 18. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bu verilerden; eserlerin Osmanlı Döneminden günümüze ulaştıklarını ve Türk Cilt Sanatının seçkin ve kıymetli eserlerini temsil ettiklerini söylemek mümkündür. Yazma eserleri kaplayan

ait deri ciltler üzerinde; şemse süsleme tekniklerinden "*Yazma Şemse"* tekniğinin kullanıldığı (çalışma kapsamına alınması sebebiyle) tespit edilmiştir. Deri ciltler, şemselerde uygulanan motif özellikleri açısından incelendiğinde; *"düğümlü geçme"* motifi (geometrik motif) ve *"nokta ve tığ"* motiflerinin (yardımcı motif) kullanılmasıyla motif kompozisyonu oluşturulduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra cilt kapaklarının bordür ile çevrelendiği ve bordürler içerisinde *"zencirek"* motifinin (geometrik motif) uygulandığı da belirlenmiştir. Yazma eser ciltleri, yapımında ve süslemede kullanılan materyaller açısından incelendiğinde; cilt yapımında meşin ve sahtiyan derilerinin kullanıldığı, süsleme materyali olarak ise yaldız kullanıldığı tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen yazma eserlere ait deri ciltler; sahip oldukları niteliksel özellikleri, teknik ve sanatsal değeri ile Türk Cilt Sanatının Osmanlı Döneminde ulaşmış olduğu düzeyi göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Geleneksel Türk Sanatları alanında yapılacak olan belgeye dayalı doğru ve nitelikli çalışmaların; hazine niteliğindeki kültür ve sanat değerlerimizin belgelenerek tanıtılması, gelecek nesillere aktarılması ve bu alanda çalışan kişilere kaynak teşkil etmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

Akar, Azade ve Keskiner, Cahide (1978). *Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif*. İstanbul: Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları.

Alparslan, Ebru (2001). *Bazı Müzelerde Bulunan Deri Ürünlerin Özellikleri Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Anonim 2107. http://www.rasitefendi.yek.gov.tr (Erişim Tarihi: 11.01.2018)

Bektaşoğlu, Mustafa (2009). *Anadolu'da Türk İslam Sanatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Binark, İsmet (1975). *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*. Ankara.

Çığ, Kemal (1971). *Türk Kitap Kapları* İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, 1971.

Mesara, Gülbin ve Kazancıgil, Aykut (2010). *Türk Süsleme Sanatı 2*. İstanbul: İşaret Yayınları.

Özcan, Yılmaz (1990). Türk Kitap Sanatında Şemse Motifi. Ankara: Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri/31.

Özen, Mine Esiner (1985). *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları.

Özen, Mine Esiner (1987). "Klasik Cilt Sanatımızın Bazı Özellikleri". *Antika Dergisi, 25,* 4-11.

Özen, Mine Esiner (1988). *Türk Cilt Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın no: 57.

Özkeçeci, İlhan ve Özkeçeci, Şule Bilge (2014). *Türk Sanatında Tezhip*, İstanbul:Yazıgen Yayıncılık.

Özkeçeci, İlhan ve Özkeçeci, Şule Bilge (2017).*Türk Sanatında Desen ve Kurgu*, İstanbul: Yazıgen Yayıncılık.

* Bu çalışmada yer alan yazma eser ciltlerine ilişkin fotoğraflar; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Konya Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak Kayseri İlinde faaliyet gösteren Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi dijital arşivinden elde edilmiştir.